

Na mestu gde je danas velika rupa u zemlji predviđena za otpad iz rudnika Čukaru Peki, takozvano jalovište, Miodrag Živković do prošle godine je obrađivao zemlju. U okolini Bora, živeo je od oko šest hektara imanja - šuma i njiva sa kojih je dobijao hranu za stoku. Zemljište mu je prinudno oduzeto u eksproprijaciji, a krupnu stoku je rasprodao jer nema od čega da je hrani. Danas, kaže, živi od 14 hiljada dinara invalidske penzije.

„Mi smo od domaćina na selu postali socijalni slučajevi“, započinje svoju priču Živković, koji pokušava da naplati imovinu svog oca Petra.

Sve je počelo kada je, u aprilu 2020. godine, država proglasila javni interes za eksproprijaciju za područje rudnika *Čukaru Peki*, u vlasništvu kineske kompanije *Ziđin Majning (Zijin Mining)*. **Miodrag Živković** je dobio rešenje o eksproprijaciji, odnosno prinudno mu je oduzeta zemlja, za koju je naknadu trebalo da plati kompanija. On se sastao sa predstavnicima *Ziđina* u prostorijama Gradske uprave u Boru, ali do dogovora nije došlo. Naime, kompanija mu je ponudila nisku cenu - nižu od tržišne vrednosti, prema proceni *Poreske uprave*. Imanje od koga je živeo *Poreska uprava* je procenila na oko 22 miliona dinara i on se sa tim slaže.

U očekivanju takve ponude, Živković mora u *Osnovnom sudu u Boru* da vodi postupak protiv kompanije. Kompanija, naime, traži ponovno veštačenje kojim bi mogla da obori tu cenu.

„Multinacionalna kompanija koja je puna para, a mi smo bez dinara u džepu i mi treba da se sa njima rvemo po sudovima. Ljudi sa sela, to smo izabrali da budemo. Niti smo pismeni niti imamo neke pare da uložimo u advokate“, požalio se Živković koji se plaši i zagađenja koje preti ovom kraju.

U hladnoj sali mesne zajednice sela Slatina, kod Bora, sa novinarkama CINS-a sede i drugi meštani ovog kraja. Ljude različitih profila i životnih okolnosti za jedan sto okuplja ista briga - da li će na sudu uspeti da dobiju kineskog investitora i pravično naplate hektare njiva i šuma koji su im prinudno uzeti u eksproprijaciji zarad rudnika *Čukaru Peki*. Zemlja koja se generacijama prenosila njima je, kažu, oduzeta preko noći, a proći će godine pre nego je naplate na sudu.

Zbog problema sa naplatom, u toku je 12 postupaka protiv *Srbija Ziđin Majninga (Serbia Zijin Mining)* pred sudom u Boru. Prema podacima suda, većina predmeta čeka veštačenje. Jedan rešen postupak trenutno po žalbi čeka odluku *Višeg suda u Zaječaru*, a jedan je vraćen na ponovno odlučivanje.

CINS otkriva probleme koje je donela eksproprijacija, na štetu stanovnika Slatine. Meštani koji su naterani na prodaju imovine, a žele pravičnu naknadu, osuđeni su na duge procese u kojima sudovi odlučuju o njihovoj sudbini - ali im to ne garantuje pravdu.

Trenutna verzija novog Zakona o izmenama i dopunama Zakona o eksproprijaciji to neće promeniti. On je poslednji u nizu propisa kojim se širi mogućnost eksproprijacije u korist privatnika, a na štetu građana, smatraju sagovornici CINS-a.

U slučaju **Gorana Dimitrijevića** veštaci su na sudu umanjili cenu koju *Ziđin* treba da plati. *Poreska uprava* smatra da je Dimitrijević imao njive, pašnjak i šumu vredne skoro 6,6 miliona dinara, ali je sud tražio od kompanije pet i po puta manje - nešto više od 1,2 miliona dinara. Prema presudi do koje je CINS došao, oborena je cena *Poreske uprave*, a prihvaćena je procena veštaka.

Advokat sa višegodišnjim iskustvom u radu na predmetima eksproprijacije, **Predrag Savić**, objašnjava da je odluka suda u Dimitrijevićevom slučaju nedopustiva:

„Mislim da je ta odluka (gde im je plaćeno ispod cene koju je odredila *Poreska uprava*) diskriminatorna i da je vrlo loša i za vladavinu prava“.

On objašnjava da kompanija *Ziđin* želi da što jeftinije dođe do zemlje i da je to njeno legitimno pravo, ali to nije u skladu sa sudskom praksom. U jednoj presudi Ustavnog suda, dodaje Savić, piše da procena *Poreske uprave* predstavlja najnižu cenu koju sud može da odredi.

Goran Dimitrijević se žalio na odluku osnovnog suda pa čeka presudu *Višeg suda u Zaječaru*. „Mi ne želimo i ne možemo da sprečimo rudarstvo. Ali zašto mi, pojedinci, da budemo žrtve tog rudarstva? Mi smo trenutno žrtve“, zaključuje.

Iz kompanije *Ziđin* za CINS potvrđuju da se inače u postupku eksproprijacije isplaćuje tržišna vrednost nepokretnosti, koju određuje lokalna kancelarija *Poreske uprave*.

Međutim, nakon što je proglašena eksproprijacija, *Poreska uprava* je bez obrazloženja višestruko uvećala tzv. tržišnu vrednost nepokretnosti, tvrde u kompaniji. Ta cena, smatra *Ziđin*, nije realna, jer bi to značilo da zemljište 5, 6. i 7. klase u Slatini kod Bora vredi višestruko više od npr. najplodnijeg zemljišta 1. klase u Vojvodini.

Tako je, objašnjavaju, i nastalo neslaganje sa nekoliko vlasnika iz Slatine i odlazak na sud.

Novac od eksproprijacije se godinama čeka

Problema ima čak i kada sud presudi u korist meštana. To pokazuje primer **Ivice Todorovića** iz Slatine. Naime, *Osnovni sud u Boru* tražio je da mu *Ziđin* isplati za zemlju cenu koju je propisala *Poreska uprava*, ali je tu odluku poništio zaječarski sud. U junu 2021. predmet je vraćen sudu u Boru da ponovo odluči o njemu.

U svojoj knjizi „Iskorak ka pravdi“ advokat Predrag Savić govori da je praksa vraćanja postupka na ponovno suđenje nepremostiva prepreka i jedan od najvećih problema u praksi. „To predstavlja povredu prava postupanja u razumnom roku“, piše u knjizi. Ovakvi postupci su hitni, navodi, ali raniji vlasnici imovine čekaju godinama da se odredi naknada i isplati novac.

U realnom roku sudski postupci mogu da se završe za 2-3 godine, a u ekstremnim slučajevima mogu da traju i više od 10. Savić zaključuje da meštani okoline Bora mogu da „zaštite svoja prava samo ako imaju adekvatnu pravnu pomoć“. Protok vremena zbog trajanja sudskog postupka ljudima se nadoknadi kamatom.

Za meštane Slatine buduća naplata i kamate ne rešavaju trenutne probleme. Ministarstvo

finansija dozvolilo je kompaniji *Zidin* da hitno uđe u posede da bi izgradila rudnik, pa su, kažu, bez zemlje ostali preko noći. Duže od godinu dana nemaju korist od njiva i šuma. „Zima stiže. Mi drva nemamo, a nemamo ni pare“, objašnjava Ivica Todorović za CINS. Todorović kaže da su ljudi primorani da se snalaze, neki nalaze i dodatne poslove tj. „idu u nadnicu“. U međuvremenu, kažu, sve je poskupelo. Da im je *Zidin* platio zemlju prošle godine po ceni koju je država odredila, sagovornici CINS-a kažu da bi ga upotrebili da kupe druga imanja ili daju novac deci, a neki i ne znaju šta bi uradili jer nikada nisu želeli da prodaju imanja.

Eksproprijacija i strani investitori

Pravo na mirno uživanje imovine je fundamentalno ljudsko pravo, a njegovo ograničavanje je opravdano samo u javnom interesu, objašnjava **Rodoljub Šabić**, bivši Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, danas advokat.

„Ako se prave put, pruga, bolnica, klinički centar – tu je prepoznatljiv javni interes i po pravilu se radi eksproprijacija. Nikada u korist nekakvih ekonomskih interesa nekakvog preduzeća. I nikada u korist privatne firme.“

Šabić za CINS objašnjava kako je država menjala zakone i proširivala mogućnost eksproprijacije u korist privatnika.

Prvo je Zakonom o rudarstvu i geološkim istraživanjima 2015. „napravljena pukotina“ tako da eksproprijacija može da se vrši za potrebe privatne firme, poput *Zidina*. Nakon toga donet je Zakon o posebnim postupcima radi realizacije projekata izgradnje i rekonstrukcije linijskih infrastrukturnih objekata od posebnog značaja za Republiku Srbiju. Njime je, navodi Šabić, omogućeno *Vladida* „ona proglašava šta hoće javnim interesom“.

Miodrag Živković smatra da je država učinila veliku nepravdu u korist stranih investitora kada je donela Zakon o rudarstvu:

„To je smišljeno urađeno, smišljeno, znajući da će da dolaze ovde Kinezi, Rio Tinto, strani investitori i daj da država reši to i da nema nikakve probleme“.

Na ruku privatnika idu i izmene Zakona o eksproprijaciji koji je *Narodna skupština* usvojila krajem novembra ove godine. Zbog problema na koje su ukazali građani i aktivisti, predsednik Srbije **Aleksandar Vučić** vratio je 8. decembra Zakon u *Skupštinu* i predložio, kao predlagaču zakona, da izmeni sporne delove i organizuje javnu raspravu kako bi se došlo do širokog javnog konsenzusa. *Vlada* je povukla Zakon do eventualnih izmena. Sagovornici CINS-a objasnili su neke od ključnih problema sa dosadašnjim izmenama zakona.

Luka Šterić, istraživač *Beogradskog centra za bezbednosnu politiku* (BCBP), kaže da država već godinama privlači strane investitore tako što zaobilazi regulative ili žmuri na kršenje prava radnika. To je do sada rađeno kroz netransparentne ugovore ili posebne zakone koji važe samo u specijalnim prilikama, kao što je, recimo, *lex specialis* za Beograd na vodi.

Šterić zaključuje da je novi Zakon o eksproprijaciji sledeći korak u privlačenju investicija: „Ovo je korak dalje u ozakonjavanju prakse po kojoj je moguće staviti interes investitora iznad javnog interesa, odnosno iznad prava građana, recimo na privatnu svojinu pre svega, ali i na čistu životnu sredinu u kojoj žive“.

Novi Zakon o eksproprijaciji

U Beogradu je održano više protesta protiv izmena Zakona o referendumu i Zakona o eksproprijaciji. U fokusu je bio budući rudnik jadarita koji kompanija *Rio Tinto* planira u okolini Loznice. Aktivisti koji se protive izgradnji rudnika smatraju da se izmene zakona pripremaju upravo za ovaj projekat. *Vlada Srbije* još nije proglasila da je ovaj projekat javni interes.

CINS je ranije pisao kako je ova firma godinama davala novac lokalnoj zajednici, bila rad gost na slavama meštana, a zatim počela otkup zemljišta za potrebe novog rudnika.

Dragiša Čalić, pravni savetnik u *Komitetu pravnika za ljudska prava (YUCOM)*, smatra da su izmenama i dopunama Zakona o eksproprijaciji ljudska prava znatno ograničena u odnosu na prethodni zakon. On objašnjava da po novom propisu nelegalizovani objekti neće moći da se prodaju po tržišnim cenama nego po nepovoljnijim građevinskim, kao i da su kraći rokovi za oduzimanje imovine.

Eksproprijacija za poslove stranih kompanija moći će da radi na osnovu međunarodnih ugovora, dodaje Čalić.

„Mnogo su jači država i bogati strani investitori, koji sa druge strane imaju građanina kom su rokovi jako kratki - to svakako ide na uštrb mogućnosti da se suprotstavite jednom jako bitnom zadiranju države u vaše pravo, a to je pravo na vašu privatnu imovinu.“

Izvor: cins.rs